

Улууска ветеринарнай сулуоспа 80 сыла туолуутугар

ВЕТЕРИНАРНАЙ СУЛУОСПА САЙДЫТЫН ИСТОРИЯТЫТТАН

Саха киһитэ, олохун быһаһын тухары, туора муостаахтан сыппай снэмэхтэн, эттэнэн-үүттэнэн олорон кэллээ. Сахалар, сүөһүгэ сыстаҕастара, көрөллөрө-харайаллара мээһэ-этиллибэтэх, суруллубатах буолуохтаах. Саха сүөһүтүн, сыгытын боруодалара, эмис эттэбинэн, хойуу үүттэбинэн Российскай империя эрдэбиттэн биллэрэ.

Билгэни сүөһүлэрбит уһун тыйыс кыһыны, куйаас сайыны тулуйумтуолар. Ол эрэри, кинилэри араас ыарыылар буулаан сылын ахсын элбэх өлөрө-сүтэрэ.

Дыңс кыһыын сүөһүтүн ыарыытын чинчийилэр билгэни эрабыт 2000 сыл анараа өттүгэр саҕаланымтара. Бу сыллартан ветеринария сайдан инникитин дэбаны сайда турарын билгэни да көрөбүт. Россияда XIX үйүттэн ветеринарнай үөрэтин, чинчийин, уонна олору олоххо киллэрин барбыта.

Билгэни Сахабыт сиригэр, бастакы ветеринарнай үлэһитинэн 1897 сыллаахтан Сергей Яковлевич Дмитриев үлэстэбит. Бу иннинэ 1854 сылтан 1897 сыллаахха дьэри Вольдемар Густавович Гольман аан-маннагынан, бирикээһэ суох ветеринарнай специалист быһыытынан үлэстэбит.

Чурапчыга илин эгэр

улуустары ветеринарнай өнөнөн хааччыйар сылтан 1912 сыллаахха муус устар 12 күнүгэр ветеринарнай пункт арыллыбыта. Сүннүүнэн сэрэтэр уонна эмиир үлэһэри ытталлара. Пункт иһинэн ветеринарнай амбулатория, аптека арылланнар, Михаил Иннокентьевич Киренский сэмбидиссэйдэх үлэ барбыта.

Оччотообуга Чурапчытаагы фельдшерскэй пуунна ветеринарнай фельдшер уонна слугитель үлэһитилэрэ. 1921-22 сылларга Наркомзем үлэһиттэригэр, талон быһыытынан мээккэ бурдук, туорак бурдук, эт, туус, чай, саахар, мыыла, табах уонна испиискэ көрүлэр эбит.

1928 сылга Аргунов Александр Александрович уонна Березин Василий Николаевич үлэстэбиттэр бэлэттэнэ сылдьар. Кинилэр үксүн Амма уонна Таатта улууһун контуруоллууллара. Ити курдук бу сылларга, Саха сиригэр командировкалаахтар үлэһиттэр этилэр. Ити сылтан Чурапчытаагы пункт ветеринарнай участка кубулуйбута.

Ити сылларга сотуун, хааһырбас, иригириги ыарыылар турбуттара. Холбоур, Төһөгө сотуун

ыарыыттан 1925 сыллаахха -189 ынах сүөһү өлбүт.

1931-1933 сс. Чурапчы оройуонун ветеринарнай бырааһынан Михайлов Афанасий Андреевич үлэстэбит. Кинини кытары Елисеев Семен Петрович Седалищев Аадотья Афанасьевна, Софронов Диодор, Андреев Егор Парфенович уонна да атыттар үлэстэбиттэрэ. Бу кйи сымыыа тыллабырынэн 1938 сыллаахха балаһан ыйын 25 күнүгэр ытыллыбыт. Кэлин 1958 сыллаахха муус устар 15 күнүгэр реабилитацияламмыта. 1934 сылтан 1936 сыллаахха дьэри ветеринарнай участка сэмбидиссэинэн Гриша Михаил Александрович үлэстэбит. Эмиэ сыстыганнаах ыарыылар сотору-сотору туралларынан, командировка быһыытынан үлэстэһиннэр тохтооботохторо. 1931 сыллаахха сотуун ыарыытынан Мугудай нэһилиэгэр 1932 сылга 4 төбө, 1936 сылга 1 төбө өлбүттэрэ. 1939 сылтан Арзамасцев Василий Николаевич үлэстэбит.

Бу иннинэ бастах кэмнэргэ Чурапчыга Перфильева В.А., Романова М.Г., Покровская Е.А., Арзамасцев В.Н., Романова М.Г. үлэ

стэбиттэрэ. Чурапчы сэмбидиссэинэн иһигэр типовой ветеринарнай амбулатория тутулан, 1938 үлэстэ кирибитэ.

Аба дойдун сэринтин иннинэ Чурапчы оройуонугар ветеринарнай сулуоспа Государственной статус ылыммыта. Бу киин зооветеринарнай участка иһинэн; Сыланнаагы, Хадаардаагы уонна Амматаагы зооветууннар, кэлин 1947 сылтан Кытаанах, Мугудай зооветууннара үлэстэ кирибиттэрэ.

Иккис улахан ситиһинэ, 1947 сыллаахха кулун тутар 1 күнүгэр оройуоннар икки ардыларынаагы ветеринарнай лаборатория аһыллыбыта буолар. Ити сыл бэс ыйын 1 күнүгэр Чурапчыга райветлечебница аһыллыбыта. Кылаабынай врачтарынан Ермолаев, Биктимиров Х.Б. -1942-47 сс., Сизенко Д.И., фельдшеринэн Егоров В.И. этилэр.

Сизенко Дмитрий Иванович үлэһит кэмнэргэ улахан ветеринарнай лаборатория типовой дьэстэ кирибитэ. 1951 сылга врач-серолог штата көрүлэн, бруцеллезка серологическай чинчийилэр ытыллан барбыттара. Сана аһыллы-

быт ветлечебница сэмбидиссэинэн Куперов Николай Иванович, киин кэминтэн Чухров Сергей Иванович, Борцов Алексей Дмитриевич үлэстэбиттэрэ.

1944-45 сс. ветучастка Курбатова М.И. уонна Федорова М.И. үлэстэбиттэрэ. Атын участкаларга Амма ветуунугар Ларионова Е.П., Красильников Г.Д., зоотехник Никитина М.В., Чурапчы участкалар Березин Ю.М., Барашкова О.Е., Хадаарга Старостин И.М., Тимофеев П.П. үлэстэбиттэрэ. Ветеринарнай санитардарынан ити кэмгэ Катаков Е.П. (Мугудай), Тимофеев П.П. (Хадаар), Андреев Е.П. (Болугур), Игнатев Н.С. (Кытаанах), Павлов Я.И. (Бахсы), Николаев Е.В. (Хадаар), Борисов Я.Я., (Хайахсыт), Кузьмин В.А. (Хатылы) этилэрэ.

40-с сылларга Чурапчы улууһугар сүөһү ахсаана абыһабыта, ити көһөрүлүү түмүгэр буолбута. Кэлин сүөһүлэргэ бруцеллез ыарыыта көстүтүлэн, элбэх серологическай чинчийилэр барбыттара. Туберкулезка 4117 төбө чинчийбиттэн 18 положительнай көрдөрүүлэх буолта. 1950 сыл алтынньы 1 күнүттэн Чурапчы оройуо-

нун кылаабынай бырааһынан Михайкин Борис Петрович аһаммыта. Кини 1956 сыллаахха дьэри энкилэ суох уһунуук үлэстэбитэ. Киин кэминтэн Петров Петр Гаврилович кэлэн, икки сыл үлэһитигэр, элбэх үлэһити атаһар туруоран, ветеринарнай сулуоспа бэринилээх дьону итэн таһаарбыта. Ити курдук Карпов Х.Г., Аммосов Г.Н., Алексеев С.Р., Чохов В.Р., Ефимов А.П. о.д.а. 1957 сылтан эдэр кэргэнниилэр Казановтар үлэстэбиттэрэ.

Чурапчы улууһун ветеринарнай сулуоспата квалификацияламмит специалистарынан туолбута. Ити кэмгэ сүрүннээн хааһырбас, пастереллез, паратиф, дисперенция, уонна рожа свиней ыарыылар бааллара. Бруцеллез ыарыыны угары 3248 ынах сүөһү хаанан чинчийлибит, олортон 67 төбө ложотительнайынан аабыллыбыт. Бруцеллез ыарыы маасса-байдык тарбанан бу ыарыыны диагностиаһынан уонна эмтэһининэн серолог быраастар Сизенко Д.И. уонна Елисеева А.Р. ылсыбыттара.

(Салгыта бэчээттэнэ).

П. СТАРОСТИН,
Чурапчы улууһун ветеринарнай управления-
тын начальнига.

Эһигини хайдах хааччыйаллар

МАННЫК БАЛЫЫНА БААР

Дойдум дьонугар олус туһалаах дыкити балыыһа баарын билгитиннэрбим. Төбө эрэ онно үксэ куорат кырдыабаастара сыталлар. Улуустартан (бэйэм улуус-пугтан) манна направление ылан кэлан сытар киһини көрбөтүм. Ол эрэн, аһыйах өртүгэр хоту, собуруу уһук улуустартан дьон кэлэн эмтэһиллэр эбит. Балыыһа аата: "Больница №1 Республики Саха (Якутия) Герiatricкое отделение, Стационар" диин. Былырыын 2000 с. бүтэһигин дьэки саҥа аһыллыбыт.

Сүннүүнэн сэрин, тыыл ветеринарныгар аналлаах. 60-чарыттан 90-гар тийэх сэмбидиссэри сыталлар. Манна сүрэх-тымыр ыарыылаахтар эмтэнэктээхтэр эбит. 4 этээстээх дьэстэн уһугар сыталлар. Этээстэринэн неврологическай, кардиологическай уонна геральтическай дьээн отделенилардаах. Сүрүн диагноһун талынан, туугу ыалдьар диигин да ону барытын эмтээн иһэллэр. Исгас организмниттан тугу да ордорбонко хос-хос аналиэ биеэ. Талбыт аппаратура барыта баар. Туох эмэ итэрсэ эбэтэр арач суох буоллабына куорат ханнык

бабарар балыыһатыгар тигээн илдэн диагностикалар, эмтэһилэр, процедуралары онгортоттор. Тийскин кытта эмтэһиллэххин да, онгортоттороххун да сөп. Сэрин, тыыл ветеринарныгар босхо диилэр.

Саҥа балыыһа буолан туга барыта саҥа, ыраас, сылаас. Олус кыһамнылаах, үтүө санаалаах үлэһиттэрдээхтэр. Кыанмат өртүн сизэ сылдьан эбэтэр колескара олордон врачтарга кабинеттарыгар илдэн көрдөрөллөр. Итигэр системалара бэйэлэригэр туспа буолан итинни килэрбэттэрэ ырааһа. Киһи холкутук, сымнабастык сытан эмтэнэр усулуобуйалаах. Балыыһа турар сирэ - Покровская дьыры, Хатастыыр суолга. 7-й километр диилэр.

Бу балыыһа баар буолбута остуоруйалаах эбит: "Холбос" тэрилтэстэ бэйэтин үлэһиттэригэр сынныанар дьэки быһытынан тулпуг. Сокуону кэһэн туран тулпуг буоланнар Президент былдытан ылан кырдыабаастарга аналлаах балыыһа онгортоттор дьэки кэпсиллэр. Таһыгар 6-7 дыкити бэйэлээх коттеджтар тураллар. Олор эмиэ

былдыаммыттар. Махтал суруйар кинигэлээхтэр. Онно бастатан туран, Президенттэ махталлара улахан! Быраабы харыстыыр органнардааһар бу ыарахан боллурдуу Президент бэйэтэ быдан түргэнник уонна сөптөөхтүк быһаарда" - дьэки сыппыт ыарыахтар суруйбуттар.

Балыыһа иһин-таһын абыраһтыы, оноро, кизгэтэ, тупсара сылдыаллар. Газ киллэрээри үлэһити сылдыаллар. Онон өссө тупсуо турдаа. Врачтара бары сахалар, бири эмэ нуучча сипа эстэрэлэр, үлэһиттэр бааллар. Күннэ түөрт аһаталлар, кырдыабаастарга сөптөөх диетанан миннигэс барыытык астыыллар. Хааһы өртө элбэ. Бэсинин, кизэ 9 чааска палатабар ыстакаан чай, кисели эбэтэр үтү кутан биэрэллэр. Төһө баһарар эбинэн аһыаххын сөп. Ол эрэн өрөбүлгэ энин таһары, куораттыры көнүллэстэртэр.

Балыыһа тула өртө барыта дааха дьэстэрэ. Дойдугут, дьоннугу туугар сэринлэспит, тыһыга тирэх буолбут сааһырбыт дьонго абыраллаах балыыһа баар эбит дьэки үөрдүм, астын-

ным. Бэйэм бу балыыһаны булан эмтэнэн абыранным, урукку чөлбөр түстүм дьэки этэһилин сөп.

Күндү бири дойдутаахтарым, сэрин, тыыл ветеринарныгар, сүрэх-тымыр ыарыытынан эрдэстэр буоллаххытына уһалпакка кэнэпкэккэ бу балыыһа кириэн эмтэстэ сатаатаргыт абыраныа этигит дьэки үтүө баабын этэбин.

Бэйэбит доруобуйабытын бастатан туран бэйэбит харыстанарыт ордуу буолуо. ыларыга бэринэн, санааны түһэрэн кэбиһэр сыһа. Бэйэ актыыбынаһа, харыстанара, хамсанара, дьарыктанара улахан оруолу ыларын бары да билэн эрдэхпит.

Наһыйлханан, колесканын аһыллан кириэн баран хаамар буолан, санарар буолан, сэрэхсийэн, үөһэн-көтөн таһсар ыарыһабы элбэти көрдүм, кылаабынаһа, ыарыыны дьиринтимиэххэ, ингэримиэххэ наада быһыылаах. Дьоллоох, доруобай буолун!

Е. СЛЕПЦОВА,
Мугудай.

"ЧУОРААНЧЫКТАР" СИТИИМИЛЭРЭ

Улууспут бири улахан нэһилигинэн Мугудай буолар. Маннаагы "Чуораанчык" уһууһун үчүгэй түмүктэрдээх үлэстэһинэн биллэр. Тэрилтэ үлэстэ-хамнаһа салайааччы дьону түмүк дьэстэрдээхтэн быһаччы тутулуктаах. Быйыл үс бөлөһүнэн барыта 60 оройу түмэллэр. Бу дьэстэ коллективка сэмбидиссэинэн Попова Наталья Самуиловна, методичинан Оконешникова Мария Афанасьевна үлэһиттэр. Оройу инти дьэстэ-кэргэн кэминтэн иккис мээстэни ылар. Манна бэлэмнэни бөлөххө Корякина Анна Сергеевна, Дьяконова Парасковья Васильевна, орто бөлөххө Григорьева Татьяна Сергеевна, Пермякова Варвара Дмитриевна, ачыгы саастаахтарга Гуляева Мария Михайловна, Аммосова Марфа Иннокентьевна үлэһиттэр. Итинни сэргэ хас биридин бөлөххө иккилин нээһикэ көрүлэр: Пермякова Галина Семеновна, Толстоухова Ирина Николаевна, Аммосова Анастасия Иннокентьевна, Жиркова Варвара Дмитриевна, Оконешникова Вера Ивановна, Бандерова Айталина Семеновна.

"Чуораанчыктар" икки көрүлүүнэн үлэһити олоролор. Кининэммит убаас оттугуна сылытыллар буо-

ланнар дьэстэрэ-уоттара сып-сылаас. Кырачааннарга миннигэс астары аһааннар лавардар Лоскина Зоя Михайловна, Тарабукина Татьяна Сергеевна күннэтэ үөрдэллэр. Музыка алыптаах дорбооннорун таптыырга, ырыаны үнүкүүнү биһирингэ Матвеева Аксинья Алексеевна үөртэр. Манна айылбаттан дьэстэрдээх оройу аһыйаа суохтар. Ол курдук Варламова Санина, Васильева Саргы курдук кыракий үнүкүүттэри ааттатылаахха сөп. Үүнэн иһэр эдэр эһаан сайдытын физкультурнай инструктор Толстоухова Анастасия Николаевна утумнаахтык дьарыктыыр. Кыракий интиллээччилэри кытары олохтоох оскуола 7 "б", 9 кылаас үөрэнээччилэрэ, нэһилик пенсионердара, райпо үлэһиттэрэ шэфтэһэллэр, захохунан Оконешникова Вера Ивановна үлэһиттэр.

"Чуораанчыктар" инники былааннара кизит уонна кэскиллээх. Ол курдук, сотору спортивной-музыкальной физзал үлэстэ кириэстээх. Оччото өссө дабаны үнүкүүтэн битийэхтэрэ, ыллаан-туойан чугаарыахтара дьэки сыныбыт. Оройу уһууһунарын олус таптыыллар.

Иннокентий
ГРИГОРЬЕВ.

ЧӨЛ ОЛОХ – БИЛИННИ КЭМ ИРДЭБИЛЭ

Хаһыат аналлаах таһаарыта

Балаан ыйык 19–30 күнүгүр улууска Чэбдигирани күнүгүр ытыллылар. Декада ийинэн араас нэрэ дьаһаллар – чөл олохтоох маллары уонна бастык спортсменнэри – икстээһин, итиэтин интерниһа, кэрэ дьарыктаах дьон уус-уран бастыккалар, үгүс буолбут күһүннү кросс, “Саһа олох” хаһыат бириһиһэр эстафета икстээһиннэр. Декада П.Е.Вараксанов аатынан ийин стадионна тэрмэтэриинэн чэбдигирдэр маассабай сүүрүүнэн уонна спорттунан күрэхтэһиннэн түмүктэннэ. Быйык бүткүнү таһаарыыт бу дьаһалларга анаар.

ХОЛОБУР БУОЛАР ДЬОҢУН ЫАЛ

Балаан ыйык 22 күнүгүр Төлөй икстээһингэр культура сыйыалан киингэр умуулаахтат өйдөбүллээх дьоро күн буолан ааста. Ол курдук, чэбдигирдин икстээһингэр чэрчитинэн, нэһилиэк төрүт олохтоохторо Евдокия Прокопьевна уонна Инокентий Дмитриевич Пермяковтар ыал буолан, аал уоту оттон, алаһа дьонун тэрэһин, төрөтөр сөсү төлүкөөн, чэгиэн-чэбдик олобу тутуһан олобуттара 50 сылын туолбут үөрүүтүн – кыһыл көмүс сыбаайбаларын бэлиэтэһин буолла.

Ыал аата Инокентий Дмитриевич бэрэ эдэр сааһыттан колхоз төһүү үлэһитэ буолбута. 1961 сыллаахха трактористтар курстарын бүтэрээбиттэн пенсияга тахсыар диэри бастаан “Калинин” колхозка, кэлин “Мугудай” совхоз Төлөйдөөбү отделинэтигэр трактористабыта, Ферма сүөлүгүгүр ыраах Нуотараттан тиккэ от таһара, бөлүөккэ малларыгар – отторун-мастарын тийини, сирин онорууга ийитин араарбанка үлэлээбитэ. Төлөй дьонно-сэргэтэ Инокентий Дмитриевичи: “Миндэр үлэһит ийин буолан, араас кырыымчык кэмнэргэ трактора биирдэ дабын алдынан көрбөккө, суос-совотобун кэрэһэ нэһилиэтин кыһалбатын хаачыһан олобутта”, – диир истин тылларынан ахталлар. Кини өр сыллаах сырылаах үлэтэ снэрдээхтик сы-

аналанан “Бочуот знага” орденнэн, “Үлэһ килбизин ийин” медалынан, үгүс Махтал суруктарынан бэлиэтэммитэ. Евдокия Прокопьевна эмкэ оро сааһыттан колхозка субан сүөлүнү көрөн, маһылысыйтаан, кэлин олоһон-урууланан олохтоох маһаһыһа сүүрбэ сүл устата рабобайдаан, нэһилиэтин атылаһар бородууктатын күннэтэ сүгэн-көтөһөн, эт ийитинэн таһан, маһаһыһа оһобун оттон, дьэһтин сүүй-ан, дьобус бэһэтэ көрүнэр баппат үлэһин үлэлээбитэ. Пермяковтар арыс оһону төрөтөн, көрөн-хараһан улаатыннарар, үөрэттэрэн,

ан дьоро кизһэһэ үгүс итин-истин эбэрдэ этилиннэ. Улуустаабы ЗАГС начальнига У.И.Оконешникова 1997 сыллаахтан аһыллы-быт улуус Ытык олоһун Киингитигэр Пермяковтар 50 сыл бииргэ олоһбут ыал быһыһынан 41-с №-нэн киллэриллибиттэрин ийитиннэрдэ, ону туоһулуур докумуону туттарда. Нэһилиэк дьаһалтатын баһылыга И.Н.Аммосов, нэһилиэк кырдыбастарын С.Е.Сивцев, Төлөй орто оскуолатын директора В.И.Нестеров, “Маарыкчан” потребобществоттан М.Н.Матвеева уо.д.а. Ытык ыаллары үөрүү-көтүү орто-тугар эбэрдэлээттир, снэһнэр үткүүлэринэн, ырыаларынан дьоро кизһэһи кизгэттирэр.

Улахан дьыз көргөн аһа баһылыга Инокентий Дмитриевич аал уоту оттон үрдүкү Айыыларга алгыһын анаата, аны да чөл, чэгиэн доруобуйаны тосхото туралларыгар көрдөһөн сахалыы снэринэн айах тутта.

Мария ГЕРАСИМОВА, улуустаабы “Знание” обществосэбиздессэһэ.

АЙАР ҮЛЭ ДЬОРО КИЗЭЭТЭ

Чөл олох, чэбдигирин уонна икстээһин омос ийит-тээхэ, хайдах эрэ сөһчө дьүүрлээһэт да курдуктар. “Чөл олох” дьэн тыл эдэр дьонно уонна спортка, арыһыны испэт буолууга эрэ сыйыһаһаарын курдук сорохтор олус кыраабыстык саныһыллар. Дьининэн, бу тыл, оһотуттан – оһонно-оруттан, эдэриһтэн – эки-икстэн тутулууга суох хас биирдийиһигэр улахан сунталаах. Чөл олох дьон бу – анардас эт-хаан дьарыга, буортулаах дьаһалтан аһаастаһыны эрэ буолбатах, бу – сүрэх сөбүлүүр дьарыһынан идэтиһин, күннээһини кэрэ оноруу, онно дорулуу.

Балаан ыйык 27 күнүгүр Чурапчы сэлэһиннэтин Петровскай туолбэтин ветераннарын субэтин председателэ Мария Кузьминична Макарова сөдүлээһининэн, нилэр-үөрэтэр үлэ ветерана Евдокия Дмитриевна Кобелькова уус-уран оһобууктарын быһастапката ласхот контураһын дьэһтигэр тариллыһа. Сахалыы нарын оһуордаах чаппараахтар, ковриктар, өстүөл сабыһа, утулун арааһа харым-манһыһа тардылыһа. Быһастапканы аһыһы үөрүүлээх дьоро кизһэһигэр кэлбит

дьон Евдокия Дмитриевна истин-ийирэх тылы этэн турар, ийикитигэр өссө үрдүк ситиһиллэри баһардылар. Ол курдук, РФ Художниктарын Соһуһун чилиһинэ Р.М.Пилиһин дьоро кизһэ “буруйдаарын” урукку сыллартан, уус-уран тарбахтаахтар студияларын бастагы тариллыбит сылларыттан биер көхтөөх кыттааччы буоларынан үтүгүдүк билэрин бэлиэтэһин турар, Евдокия Дмитриевнаны айар үлэһэ бэриһиллээх икстээһинкэ быһыһынан сыаналаата. Оттон “Кыталык” оскуола-комплекс уруһуйга учуутала Л.З.Коркина анал үөрэби бүтэрэн учууталынан аһаһан саһа үлэһит кэмнэргэ кырдыбас педагогтан үгүскэ үөрэммитин махтанан аһынна.

– Билигин дэһаны хараһар бу баардыы көрөбүн, Евдокия Дмитриевна кылааска киһирэн турарын. Кини мэлдьи ыраас уурбут-гүлүт курдук танаһаах, сылаас истин минээрдээх оһолор биер сөбүлүүр учууталаһа буолар. Оһоһовор хайдах суунарга, таһнарга, тутта-хаһа сымдыарга кытары сүбэллэрэ, ити тыа оһобуттар итиһинэ эдэр учууталга даһаны олус наадалаах

сүбэ этэ – дьэһтэ. Бу курдук, айар үлэтин дьоро кизһэһинэн, уус-уран быһастапкатынан уран тарбахтаах икстээһини эбэрдэлээн үлэһиннээхтэрэ – “Алгыс” ветераннар кулуһтарын чилиһиннэһэ, үлэ ветераннара А.И.Санникова, В.П.Дьячковская, В.С.Оконешников эбэрдэлээн тыл эттирэр.

– Оһотоһу кэм дьонно, билиһи, элбэх эрэйи-кыһалбаны көрсөн, ыраахаттарга тулуурдаах, олоххо дьулуурдаах, олоһу сыаналыһар, кэрэһэ тардыһар, кыраттан да үөрэр, чөл-чэгиэн олоһу тутуһар дьоммут. Онук да буолан, билиһи үлэһиннээхтэрбит бу бачча саастарыгар дьэри улуус общественнай-культурунай олоһуттан тусро турар хаалбаттар, бэйэлэрэ тугу сатыһыларынэн кыһалларынан кытта сатыһыллар. Ону билиһи бүгүһүнү быһастапкатаан илэ-чаһчы биллибит. Бу үлэлэри сүрэхтээх, олоһу таһтыһар киһи онорбута көстөр, – дьэһтэ Василий Семенович.

Екатерина ЕФРЕМОВА, Чурапчы сэлэһиннэтин дьыз көргөн Киинин специалиһа.

КУҢУНҢУ КРОСС УОННА ЭСТАФЕТА

Балаан ыйык 27 күнүгүр Дьордоһуу Алаһыгар оскуола үөрэнээчилэригэр сылын аһын ытыллар үгүс буолбут күһүннү кросс ытылыһа. Улуус үрдүнэн барыта 17 оскуолаттан 456 оро саастарынан араасан төрт бөлөһүнэн сүүрүүгэ ийин быһдыһтылар. Түмүккэ, хамаанданан Д.П. Коркин аатынан ЧРОСИО (дир. К.Н.Захаров) бастаата, Дирин агро-оскуола (дир. И.Г.Корякин) – иккис, Чакыр орто оскуола (дир. Т.В.Адамова) – үгүс буоллулар.

Биирдиилээн сүүрүүгэ чемпионнарын буоллулар: 1991–1992 сыллаах төрүүк кыргыттарга 400 мизгэрэһэ Ира Моисеева (Чурапчы орто оскуола), 1991–1992 сыл төрүүк уолаттарга 500 мизгэрэһэ Айаал Лукин (Хадаар), 1989–1990 сыллаах кыргыттарга бу дистанцияда Лена Громова (интернат – оскуола), 1989–1990 сыллаах уолаттарга 1 километрга Стас Иванов (Дирин), 1987–1988 сыллаах кыргыттарга бу дистанцияда Таяна Антонова (интернат-оскуола), 1987–1988 сыллаах уолаттарга 1,5 км. дистанцияда Руслан Назаров (оскуола-интернат), 1985–1986 сыллаах кыргыттарга бу дистанцияда Надя Попова, 1985–1986 сыллаах

уолаттарга 3 километрга Алеша Кардашевскай чемпионнарын буоллулар.

Сарсыһыгар ытыллы-быт улуустаабы “Саһа олох” хаһыат бириһиһигэр эстафетага хамаандалар “интернат-оскуола сүүрүүгэ филиаллар” уонна “филиала суохтарга” дьэн араарыллан күрэхтэһтилэр. Онно бэрэ калыһылаах ийин быһдыһы кэһиниттэн түмүк манһык таһыста.

Филиаллаахтарга кыргыттарга Чакыр оскуолатын хамаандата бастагы, интернат-оскуола хамаандата иккис, Хатылы хамаандата үгүс буоллулар. Уолаттарга интернат-оскуола бастагы, Чакыр иккис, Хадаар үгүс буоллулар. Оттон филиала суох оскуолалар иккис ардыларыгар кыргыттарга Чурапчы орто оскуолатын хамаандата бастаата, улуустаабы гимназия – иккис, Дирин агро-оскуола үгүс буоллулар. Уолаттарга Дирин бастагы, гимназия иккис, Чурапчы орто оскуола үгүс буоллулар.

Кросска бастаабыт уонна призердаабыт спортсменнар Грамоталарынан уонна медалларынан бэлиэтэһиллэр. Эстафетага бастаабыт хамаандалар хас биирдин чилиһиннэригэр итиһин кинилэри бэлэмнээбит тренердэргэ “Саһа олох” хаһыат

редакцията (редактор Г.Г.Попов) алта ыйдаах суруттарыны туттарда. Бу ийин улуустаабы үөрэх управлениета оһолор ааттарыттан редакцияга улахан махталы биллэрэр.

Чемпионнаабыт оһолортон улуус сүүрүүгэ сүүмэрдэммит хамаандата тэриһлэн, (тренер Н.Боякин) ыаллы Мэгэ-Хаһалас улуһун оһолорго сүүмэрдэммит хамаандатын кытары күрэхтэһинтэ Майага балаан ыйык 30 күнүгүр буолла. Мантан билиһи эдэр сүүрүктэрбит кыһыһы көтөллөнөн үөрэн-көтөн, бары бириһиһэрин хоһуйан кэллилэр.

Манһык күрэхтэһиннэлэргэ мэлдьи көхтөөхтүк уонна үтүө түмүктээхтик кыттар, идэлэригэр бэриһинилээх тренердэригэр Г.Г.Нохтунскайга (ЧРОСИО), И.И.Захарова (Дириннээһи агро-оскуола) уонна Н.Н.Адамова (Чакыр орто оскуола) истин-ийирэх махтал тылларын этэн турармыт, үүмүт үөрэх дьылыгар өссө үрдүк ситиһиллэри, саһа бистээхтэри баһарабыт.

Николай ФЕДОРОВ, улуустаабы үөрэх управлениетын специалиһа.

ТҮМҮК ДЬАҢАЛ – СТАДИОНҢА

Балаан ыйык 28 күнүгүр П.Е.Вараксанов аатынан ийин стадионго күнүстэн кизһэ үгүс ийин, оро-уруу муһуһа. Бу күн чэбдигирдин икстээһин түмүктээһини итиһинэ республика үрдүнэн биллэриллибит маассабай сүүрүү күнүгүр аһанна. Бастаан маассабай сүүрүү буолла, онно улуус киһингэр Чурапчы сэлэһиннэтигэр баар бары оскуолалар-Чурапчытаабы орто оскуола, улуустаабы гимназия, интернат-оскуола үөрэнээчилэрэ, учууталлара уонна ЧФКСИ студентнара, үлэһиттэрэ, тренердэрэ итиһинэ тэриһтэ коллективтара сүүрэр суолга таһыстылар. Үрдүк трибунаһтан куустээх хамаанда дуораһыһарын кытары стадионтан саралаан уһун колонна халбаһата Дьордоһуу Алаһыгар киирэр. Утааһы буолбат, улахан кизгэ алаһы эргийэ сүүрэн бастыһынар бизээһи булаллар, онтон сыйыа күрүһүмүнэн сүүрүү кыттылаахтарга финиһтиһилэр.

Хаһаат тардыһыһыгар ийин хамаанда куустээхтэрин туруоран күөн көрүстэ. Улахан хатыһылаах, ыһылаах-хаһылаах, (бука, ылдыһааччылар уһаһнара бэрэ буоллар), киһиһи түмүгүнэн интернат-оскуола хамаандата улуустаабы гимназия хамаандатын хотон таһыста. Кыһыһылаахтарга хас биирдиилэригэр мэтээл бэриһиннэ.

Мийин-футболга алта хамаанда кииристэ. Түмүккэ интернат-оскуола оһолорго хамаандата (капитан В.Пермяков) – чемпионнаата, ЧФКСИ (хамаанда капитана Н.Боякина) – иккис, улуустаабы гимназия хамаандата (капитан Н.Романов) – үгүс буоллулар.

Культурунай-маассабай дьаһалы чөл олоһу пропагандалыһар “Чэбдик” кулууп чилиһиннэри кизгэттирэр. Ол курдук, билиһи бары бэрэ

билэр уонна Ытыктыр дьонно-орбур Л.Барашкова, Л.Попова, М.Матвеева уо.д.а. атах сыйыһыһарын быһыһыла үлүһтэһиһэрин устун хаһыттарынан, үрдүлэригэр уу куттубуттарын муһубут оһойнах олус сөһө-махтайа көрдүлэр.

Быйыл күһүн, атырдыах ыйын бүтэһик күнүригэр Москва куорат Лужники стадионугар Россия ветераннарын чөлчөккэ атлетикага күрэхтэһинтэ буолан аһыһа. Онно Саха сириттан сэгтэ спортсмен баран ситиһилээхтик кыттан кэлбиттэрэ. Киһилэртэн үс билиһи бэрэ дойдулаахтарбыт, төрөөбүт Чурапчыларын аатын үгүс төгүл ааттаппыт чулууларбыт Россия чемпионнарын буолбуттара. Бу кимнээхтэригэр? Кытааһах олохтоһор, биллиһээх хайыһардыах, сүүрүк Николай Захаров! Кини 100, 800 уонна 1500 метр дистанцияга сүүрүүлэргэ Россия ааттаахтарын барыларын ийиннэригэр түһэн үс төгүл чемпион аатын ылбыта. Иккисинэн, ЧФКСИ тренеры Гаарни Нохтунскай 10 километрга сүүрүүгэ итиһинэ Саха радиотун спорттуннай журналыһа Василий Посельскай үстэ төхтүрүһэн ойууга!

Стадионго буолар дьаһаллар чэрчилэринэн киһилэри чистээһин былааннамыта. Дьокуускай куоратка оһолор Василий Посельскай кыһаһа кэлбэтэх, онон Николай Васильевичи кытары Гаарил Гаарильевичи чистээтиһэр. Чэгиэн-чэбдик олоһу тутуһар уонна үүнэр сүһүөх ычачка пропагандалыһар, бэйэлэринэн холобур көрдөрөр чулууларга аһаһан үгүс үтүө тыл этилиннэ, алгыс аһанна. Улуустаабы спорткомитет председателэ И.И.Оконешников доһсон Ытык тыаһын ортотугар махтал суругу кытары өйдөбүннүк бэлэһи – явонскай фотоаппараты туттартаата.

Бу күн стадионна “Чурапчы” ТХПК уонна кулиһарнай маһаһыһа атыһа тэриһиннэ. Оттон төһө эмэ эрдэ биллэриллибитин үрдүнэн күһүнү ас-үөл дьаарбанката оһонулуубатах. Арай, Мындааһыһтан биер дьыз көргөн Дьэдьэн, хаптаһас уонна моһонноһон аралбыт. Манна кэлбит үгүс дьон, ас-үөл атыһылаһан кыһыһыһа хаһааныаһыт дьэн суоттанан кэлбиттэрэ табыллыбаттар хоһолтолорун биллэрдилэр.

ХААРТЫСКАЛАРГА: Канат тардыһыһыт кыһыһылаһа – оскуола-интернат хамаандата. Балаһаны бэлэмнээтэ Р.СИБИРЯКОВА.

"Сага олох" хаһыат 70 сылыгар

БЭЧЭЭТ КЫРДЫАБАС ҮЛЭНИТЭ

Кузьмин Григорий Гаврильевич Чакырга 1917 с. олунньу 2 күнүгэр дьадаҥы ыалга төрөөбүтэ. 1933 сыллаахха уон алта саастаах уолчаан Дьоккуускайга ФЗУ диэннэ үөрэнэ кирибитэ, бэчээт үлэтигэр аан бастаан үктэммитэ. Ол туһунан бэйэтэ маанык суруйбута:

"ФЗУ иккис ыһуһа 65 араас омуктар оболоро этибит. Үөрэнэбит, күн анара типографияга практикаҥа үлэлэтэллэр. Онно "Кыым" хаһыаты Новгородов алфавитынан илиинэн таларбыт. Үс плоский бэчээттир массына, икки линотип эрэ баара. Электричество суох буолан, барабыык көлүөһэти эргитэн бэчээттир массыналар үлэтиллэр. Типографияга партийнай, комсомольскай тэрилтэлэр таһаарар многотиражкаларыгар "Сталинец" диэннэ редколлегия чилиэнэ этим. Онно хоһооннорбут бэчээттэрин. Элэй литературнай куруһуогу үөрэтэ, педучилище

оболоро эмиз кытталара"

1936-1939 с.с. Амма оройуонун типографиятын төрүттээн баран, республиканскай типографияга иккинн эргилибитэ. Ага дойду сэринтэ сабаланытын туһунан маанык ахтар:

"Сэри сабаланытын күн Сэбиэскэй правительство ыһырытын туспа листовканан таһаарсыбытым. Үһүс күнүгэр 21 комсомолец фронга тылламыппыт. Мин сөтөлбүннэ сыллыбытым. Типографияга балаһыанна олус ырахан этэ. Эр дьон бары барбытара.

Күнүстэри-түүнүстэри сөбөтөбүн "Кыым" хаһыаты верскалабытым. Партия обкомуттан Гостипографияга түүнүн дьулурустаба олохтоммута.

Саха АССР Совнаркомун 1942 с. кулун тутар 13 күнүгэр дьаһалынан сага типографияны төрүттүү Орто Халымалыыр буолбутум.

Директор-наборщик эбээһинэһин сүктэрбиттэрэ. Соловьев Михаил диэн Булунтан

төрүттээх бэчээттээччи уоллаабым. Сүүһүнэн киһилээх шрифтитин илдьэ барыахтаах этибит.

Өймөкөөһүнэн быһа барыабы үһүнэн да, аллараанан да суол суоҕа. Владивостогунан эргийиһи, Владивосток пропуск биэрбэттэрэ. Хата, айаммытыгар Совнарком суолга-иискэ отделын начальнига бэйэтин кыһанаар. Кини Тиксингэ киһилээбиттэ. Онтон муора суола аһылынаабына эбэтэр самолетка түбэлэн барыахтаабым. Айаммар бары көмөкү оноруохтаахтарын туһунан Правительствооттан суруктаах этим. Онон Игаркаттан Америкалаан иһэр самолетка түбэлэн Аллараа Халыма кыраныссыатыгар диэри чукчалартан 12 наарта ытытгэһэн айаннаабыппыт. Салгыы ыам ыйын иккис анарыгар, туора үрэхтэр уулара кириэн эрдэһинэ, салаасканан Орто Халымага тийибиппит. 1942 сыл от ыйын 16 күнүгэр "Социалистическая Колы-

ма" хаһыат маһнайгы нүөмэрин 150 экзemplярга бэчээттээн таһаарбытым."

Григорий Орто Халымага 1947 сыллаахха диэри үлэлээбитэ. Онтон 1953 сылга диэри Таатта, 1953-1961 сс. Чурапчы типографияларыгар директордаабыта, доруобуйата мөлөөн 1961-1972 сс. Чурапчытаагы ветстанцияга старшай бухгалтердаан баран пенсияга тахсыбыта эрэри, 10 сыл көчөгүрдээбитэ. Кини "1941-1945 сс. Ага дойду сэринтин сылларыгар киһиэннээх үлэтин иһин", хас да үбүлүөйдөр медалларынан, икки төгүл Саха АССР Верховнай Сэбиэтин Президиумун Бочуотунай Грамотатынан, ССРС Культуратын министерствотын, профсоюзун КК Бочуотунай Грамотатынан наһараадаламмыта. Сельсовет депутатынан, народнай суут сэтээлиниэн талыллан общественной олоххо актыыбынайдык кыттар. Илэнэр хоһоон суруйарын сөбүлүүр, поэт Алек-

сей Бродниковтыын, суруйааччы Михаил Добордууралтыын чугас-тык таһаарыстаһара. Хомойуох иһин, аһыах хоһооно бэчээттэммитэ, билигин черновиктара да суохтар, хараллыбатахтар.

Григорий Гаврильевич кэргэниниэн бэс кыыс, биер уол оҕолороммутара билигин үөрэхтэнэн, араас идэни ылан үлэлини сылдьаллар, оҕолорунулар-урууланналар.

Г.Т.КУЗЬМИН.

МТС 70 СЫЛЫГАР

КИНИЛЭР ТИМИР КӨЛӨ ТЭҢИНИН ТУППУТТАРА

Хонду үрэх ойбоһугар бэчинэй диэн алаас хоннохтонон сытар. Бу уруккута "Грактор" колхоз сирэ. Муоча төрөөбүт-үөскээбит, оҕо сылдьан ылах буолан көтөһүт, аны хаһан да эргилибэт кэрэ кэмнэрин, илим кутуһуну устан ааспыт түмүк үгүс сылларын, билин ааспыт күндүлүк самыыт-хаара сайбаан маңхайбыт баттабын сэмээр кэргэрин диэки имэринэн кэбинэ-кэбинэ, сүрэгин мунуулар саһыарбыт ахтылганнаах дойдутун сотору-сотору тэһитэ астаран санаан кэлэр үксээтэ. Арыычча кыанар эрдэххэ ол "Бэчинэй" — киһи очо ыраах диэбэт сирэ ээ, ол билигин ырааппыт курдугун иһин. Сайын дээрэккээн от симэбэ бөбө үүнэрэ, ынахтара барахсан тизэргэһэ кэлээт маңырыра, ол очо ийэтэ ыбайатын уппутунан тизтэйэ-саарайа хстанара, ону уончалаах кыыс оҕо сайыһан көмөлөһө сүүрэрэ...

Маңнай ийэтэ ынахтырын экирэтэ сылдьан төрөрө, кэлин тыллана-тыллана бэйэтэ ыраа.

Абаа Седалищев Михаил Иванович — Емельянов аатынан колхоз кылаапыл-сыгынан, үүт астыыр собуот маастарынан үлэтирэр, кини кэлин продовольствы сылдьан эдэригэр өлбүтэ. Ийэтэ Анастасия — Кузьмин Алексей (Үлэс Өлөхсөй) диэн Хатылы киһитин кыһа этэ. Сирэ-сирэбүт элбэх оботтон Муоча сөбөтөх кыыс уонна саамай улаханнара буолан дьонугар көмөтө олус, кыраабык бырааттарын ийэтэ оболоон улаатыннар-быта. Уончалаабыттан ынах хаһан, буғул түгэбэ харбаан, эт муһуһан, орус сизтэн, дьизини-уоту көрөн айбыт эбатын хайбаллаах тылла-рын истэн, күндү киһитэ ийэтэ кыһыһын сүүһүттэн сыл-лаан ылаа — билигин кырдыабас киһи ахтан аһар айугар-санаатыгар бу баар курдук. Эгил-тэҥил улааппыт чугастаабы ыалларын

оболоро аны санаатахха бары да олус үтүө дьон эбитэр, хомойуох иһин суохтар ээ, кинилэр күн бүгүн... Күндүлүк аһара түргэһин, олох барахсан кими эрэ мичээрди күүһан ылаһын, соробу хабыс көхсүгүнэн көрсөбүн...

Онтон аны дьонноро би-ир сыл Одьулуунка сага колхоз тэриллибитигэр көһөн кирибиттэрэ. Сыгы-хотуу, кыайыһас диэннэр абатын кылаапыл-сыгынан анаабыттара. Очотооһу кэмгэ ураты элпизинэстээх үлэ этэ, кыратык дабыан итэһэттээххинэ норуот өстөөбө буолуоххун сөптөөбө. Ийэтэ Седалищева Анастасия Алексеевна остуорастаабыта, ыаннык-сыптаабыта. Дьонноро ула-хан оболорун үөрэхтээх киһи онороору тыларыгар нэһилэ киллэрэн оҕуолааҕа үөрэттэрбиттэрэ. Ол эрэн Муоча оннук дьулуһан үөрэммэттэбэ, кини дьизит-гэр-уотугар көмөлөһүүн бабарара. Ийэтэ тынак сэ-рии иннинэ уурайбыта. Очотооһу Одьулуунка семен-ной лаборатория аһыллы-бытыгар лабораннаабыта, итиннэ кини икки сыл кыһыһын эрэ үлэлээбитэ. Кырыа хаар үлүктээх тын-ны кыһыһын аһыһа, алаас-тарга, сыһыһыларга саас ба-рахсан сылаас салгыһынан сайа охсуута, от-мас күөх мутукча дыргыл сыһыһан сүрэги-быары сылааһыһа угуутууга — колхоз эдэр ыч-чаттарын сир хорутуугар, бурдук ыһыһыгар, трактор-тарга көмөлөһөөччүлэ-ринэн аныыллара. Ыччат үлэбэ олус көхтөөбө. Бири-гэдьинир тугу эгэрэ, соруйар утары этиллибэт буолара. Муоча кыһыһын лаборанна-ан, самаан сайын эргий-дэбинэ трактористтарга при-цепишкитаан үлэ-хамнас ор-гуйар үөһүгэр үктэммитэ. Очотооһу эдэр саас кынат-таах бабата колхозун бо-улактарыгар хара буору хо-лутан тигинэччи үлэтир ти-мир көлөнү муоһалыыр са-

нааны уһугуннарбыта бо-уло.

Хабырылла Макаров хо-нуу биригэдьинэр этэ. Ба-рахсан киһи кизнэ сайааһа, кэлэн-баран элэстэнэн, сүбэлээн-амалаан, кыраппан дабаһы үөрэн-көтөн үтөкэн киһи олорон аастаа. Муоча Культурнай Отуу диэн сиргэ киһи уһуоһун аныгар от мунуһа сырыттаһына, тирип-пир-хоруппуг Хабырылла ти-этэйэ-саарайа хааман кэлэн, омурданыһыр сиргэ утары ханнаран чэй иһэ туран, тэй-иччи үлэлини сылдьар кыһы илтиһинэн далбаатаан ыһыран ылла.

— Муоча, Дьаахыбылал Дьөгүһүлэбэ тийэн прицеп-шкитаабытынан бар. Кини билигин Намсах сонугар баар. Чэ кытаат, — диэбитэ.

Кыыс кыраабыһын оту-га аһалан уурда, аһыах да буоллар баар-суох малын сыһыһын хомунан сага сиргэ көстө. Итинтэн ыла техни-каба сыстабас эдэр кыыс Егор Яковлевка, Аполлон Кардашевскайга, Федор Со-кольниковка прицепшкита-ан улам-улам тракторист бу-олар санаата күүһүрэн испи-тэ.

1941 сыл арҕаа алдьар-хайдаах сэри саҕаламмыта. Эр дьон байыаннай хомуу-га ыһырыллан ытык изстэ-рин төлүү кыргыһыы толоо-нугар айаннаабыттара. Кол-хозтарга трактористтар на-ада буолбуттара. Оройуон-наагы МТС-ка трактористтар курстарыгар уолаттары, кыргыттары үөрэххэ ылыы саҕаламмыта. Муочаны кол-хоза 1943 сыл тохсунньу ый-га курска ыһыппыта, онно ки-ни үөрдэ да этэ, кыыс при-цепшкиты сылдьан тракт-оры сатаан собуоттуурга, хаамтарга үөрэммитэ. Оч-отооһуга элбэх кыргыттар тимир көлө тэһинин туппут-тара, ол курдук Карпова Ст. Н., Толстоухова М.Л., На-умова М.С., Сидорова М.И., Лазарева Е.А., Оконешико-ва В.С., Башарина А.Е., Си-цева Е.И., Коркина В.И., За-харова Е.П., Артемьева Е.Н.,

Егорова А.П., Пинигина Е.Г., Пинигина М.М., Макарова Ф.П., Зыкова М.Д., Посель-ская О.П., Соловьева Ф.Д. уонна да атыттар.

Үөрэһин бүтэрэн кол-хозугар кэлээт "ХТЗ" тракт-оры тулпута, киниэхэ Мар-фа Григорьевна прицепшкит буолбута. 1944 сыллаах сай-ын аан маңнай техникага уһуйбут биер дойду-лаабынан Дьөгүөр Яков-левытын үлэлээбиттэрэ. Аҕа саастаах биер идэлээбэ сага тракториһы үлэ-хамнас мындырдарыгар үөрэллэтэ. Ити сыл күүһүгэр Муоча "ЧТЗ"-га үөрэнэ куораттаа-быта. Онно кинини кытары Марфа Наумова, Мария Си-дорова, Константин Тарасов уо.д.а. бааллара.

Төрөөбүт-үөскээбит Одьулуунун буолактарыгар Хатын Арыылаах, Намсах, Отонньоон, Татаар Чарана, Күрүлээх, онтон да атыт-тарга бука кини үгүс сыра-тын биэрбитэ, көлөһүнүн тохлута буолуо. Оччо-тооһуга техника олус алдь-анаар, улахан саахаллаһы буоллаһына кыайар өттүлэ-рин куулга уган баран сатыы Чурапчыга МТС-ка кириэл-лэрэ.

Ыксаллаах кэмнэргэ Степанида Карпова куруук кэлэн көмөлөһөн, сүбэлээн абырыһа диэн Матрена Михайловна ахтар. Күүһүрү сайын ити буолактарга сэл-лэһинэй, дьаарыһа, дьэһимизин бурдук күн уоту-гар көмүс киистэлэрин өрө анньан, кыһы көмүс муора-лыы сиккиэр тыалга кууста-ран долгуйдуһан ылааа оо, киниэхэ күндү да буолара.

Ырыаһыта суох бэйэтэ ис-иһиттэн изэйэн, модун күүстээх тимир көлөнү хаа-мтаран иһэн ылыһыра. Муоча 1945 с. сайын Пинигин Нико-лай Ивановичтыын (Хамыс) сир хоруппуттара, нөһүө сыл-лаах ЧТЗ-га Иннокентий Барашковтыын үлэлээбитэ. Сылтан сыл үүнэн иһэр эдэр үлэһит эрчимирэн, опыты-ран испитэ. Онтон 1947 сыл Пинигин Дмитрий Иванович-

тыын (Минньитэс) үлэлини сылдьан саас холбоспугта-ра, былыргы Одьулуун сир-гэр биер сага буруо унаар-быта. Нөһүө сылыгар МТС-тан уурайан төрөөбүт кол-хозугар үлэлээбитэ. Колхоз очотооһу үлэбэ төһө да ырааханын иһин, кини хаһан да толлон аһаастанан көрбөт майгылааба. Бороос-ку да көрбүтэ, тонуулаах ха-ары кэлэ сылдьан саһаан да бэлэмниирэ, обуруотка үлэ-лииргэ, бэрэбинэ да таһара. Кэлин оҕолонон-урууланан баран техника ысхылааты-гар харабыһынан үлэлини сылдьан пенсияга тахсыбы-та.

Мин Одьулуунка кэлэ-бара Матрена Михайловна Пинигина сылдьан "Сель-хозтехника" туһунан быһы-та-орута кэлсэттэххинэ — кырдыабас тракторист киһи сирэйэ-хараба уоттана түһэр, сүргэтэ көтөбүллэр. Уруккуттан кини оболоруну-ун биригэ бодоруппут боу-ламмын, дьигинэн, өйдүү-рум-саныһарым да элбэх, ону барытын маһа тизэр кыаллыбат. Уолаттар Дима, Егор, Михаил, Андрей, Петр бары техниканы баһылаа-быттара. Дьылба Хаан кыта-анах тыйыс сокуонунан, ки-нилэртэн сорохторо, бу ала-май маһан күн сирин сырды-гар суохтар. Аан Ийэ дойду айылыһыт кистэлэнэ, киһи дьылбата үөһэттэн тутулук-танар курдук, былыргы саха итэһилин иһэн-тоһон ааһар буоллааха.

Ити үөһэ ахтан аһарбыт Степанида Карпова — бэйэтэ кизн историялаах маһнайгы тракторист дьахтар, кинини судургу Ысталаанньыа ди-эн ааттыыллара, кини аата МТС историятын кытары быһаччы сыһыаннаах.

"Сельхозтехника" хол-боһук 1932 с. Чурапчы оройуонугар МТС быһыыты-нан тэриллибитэ. Сага тэ-риллиитигэр маһнайгы сыл-ларга от охсор, мунһар массыналар кэлбиттэрэ. Дьэ, онтон очотооһу "СТЗ", "Фордзон" трактордар кэ-

лиилэрэ оройуонга ол эрэ туһунан кэлсэтин, сөбүү-маһтайы буолара. Харак-тарынан көрбөтөх, тимир көлүөһэни илиилэринэн имэрийбэтэх дьон кыһаан өйдөөн биэрбэккэ, ыра, баа саһаа оностубута. Олохтоох МТС-ка аһыллы-быт трактористар маһнайгы курстарын Илья Дьячков-скай, Петр Павлов, Дмитрий Хоюганов, Мария Карпова уо.д.а. бүтэрэннэр кэлэн Чу-рапчы оройуонун бастыт механизатордарынан буол-буттара, ол сылларга баста-кы трактористар биригээдэ-лэрин тэрийин саҕаламмыта. Тимир көлө тэһинин туппут уолаттар уонна кыргыттар колхозтарга тахсан сир хо-руталлара, бурдук ыһалла-ра, тыаны солуууллара, онтон да атын үлэни толороллоро. Сэри ыар сылларын кэмнэ-ригэр кинилэр кэккэлэригэр Матрена Седалищева (кэлин Пинигина) баара, кини наһараадаларын биридэ эмэ кэтээччи.

Тыйы, үлэ ветерана Ма-трена Михайловна Пинигина

1. "Ага дойду сэринтигэр киһиэннээх үлэтин иһин",
2. "Кыайы 30 сыла",
3. "Кыайы 40 сыла",
4. "Кыайы 50 сыла" — медаллардаах.

5. "Ийэ албан аата" ме-даль I степэһинэн, ону таһынан Саха АССР Верхов-най Советын Президиумун Бочуотунай грамоталарынан наһараадаламмыта.

Дьэ итинник, эрчимнээх интиридээх тимир көлөнү тэһиниттэн тулпут, эрдэ төрөөбүт буруйугар суту-ку-рааны билбит, уодаһыһаах өстөөбү кыайы туһугар киһиэннээх, сыралаах үлэ-тинэн кыттыспыт, эйэни, үөрүүнү түстэспит, кырдыабас тракторист Ма-трена Михайловна Пинигина аага кэннэри ыччакка кэ-рэхсэнэ, кэлсэнэ туруоба.

Иннокентий ГРИГОРЬЕВ.

ЭБЭРДЭЛИИБИТ!

Чурапчы сэлэиньэтигэр олоор күндүтүк саныр эбэибиитин, ытык-мааны киһибиитин, үлэ, тыыл ветерана Барашкова Мария Дмитриевна, 70 сааскын туоларынан истинник эбэрдэлиибит.

Эйиэхэ күндү киһибиитигэр эйэс сыйынан, үтүө субан, көмүс иһин мукүрү сүөх махтанабыт, чэгиэн-чэбдик доруобуйаны, сир үрдүгэр баар бары кэрэни, сырдыгы, дьиз кэргэнгэр дьолу-соргуну баҕарабыт.

Убайын оҕолоро, сиэннэрэ, кийинтэрэ, күтүөтэ.

Таптыыр, ытыктыыр кыыспын, улахан эбэибиитин, Хайахсыт участкай батыһаатын Враһын, МИТИНА Агафья Михайловнаны олобун ортоку өмүрбанын кэрдиис кэмгэр үктэммикинэн ийбэн туран истинник эбэрдэлиибит!

Эн биһиэхэ, биһигэ төрөөбүттүгүр, үөрүүлээх да, ыһаһалаах да кэммитигэр мэлдьи көмөлөһөр, субэлиир-амалыыр киһибиит буолабын. Хас биһирдэбиит түһүгэр ис сүрэххиттэн кыһамныын, туюххо да тэннэммэт өйбүлүн, үтүө санаан иһин сүһүөхтээх эйэбиит сүгүрүйэн туран бары махталбытын тиздэбим.

Эн, биһиги сэмэй эбэибиит, оҕо сааскыттан ымсыыран-баҕаран эччибид илэтин толон, түүнүн-күнүн, сылайары-элэйэри аахсыбакка төһөлөөх сыраһын бизэнтэһин үлэлииргин көрө-билэ сылдьабыт. Ыарыы ыксалыт, күнүгэр хараарбыт дьонго көһүтүүлээх киһи буолангынан эрбэригэр аччатарынан, үтүө суоһастаах үлэбинэн кизн туттабыт.

Эйэс эбэибиит, эн биһиги ытыктыыр күтүөпүтүн, икки көмүс чычыахтарын уонна таппаллаах эбэибиитин кытта этэнэс олохтун!

Күндү киһибиит, номоһон көрүнүн кэстиини билбэтин, ыарыы ыалласатын, түмүк түмүнүн, үлэ-хамнаһын таскылаах, кэчээри ычатын кэскиллээх буоллун! Ийэххитин эһэрдэстин, аймак-билэ дьонун амарах сыйыана эйигин куруук араҥаччылаатын. Эн алаһа дьыһээр, дьиз кэргэнгэр саргы салалыннын, дьол тосхойдун!

Хайахсыттан ийэн Матрена Еренеевна, Чурапчыттан убайын И.М.Эверстов, кини оҕолоро Павловтар, Макаровтар, Дьокуускайтан В.М., Л.Е.Эверстовтар, Чурапчыттан Т.М., К.Г.Пестеревтар, Л.М., П.К.Эверстовтар уонна кинилэр оҕолоро.

Таптыыр кэргэммин, күндү аҕабытын өр сылларга ветеранынан үтүө суоһастаахтык үлэлээбид сцена, спорт ветеранын, Хатылы нэһилиэтин алаһтаабын КОПЫРИН Егор Спиридонович 60 сааскын туолбуккунан итиитик, истинник эбэрдэлиибит!

Күндү аҕабытыгар ыарыыга ыларбакка, кырдыбын билбэккэ, дьоллоохтук сылдьан уһун үлэлээх буоларгар баҕарабыт. Эн үтүө-мааны майыгы, дьонго истин сыйыанын, үлэ-хамнаһы сыаналырын биһиэхэ талабыр буолар. Амарах сүрэхтээх, сырдык санаалаах күндү киһибиит, иһирэх-истин сыйыантынан, ахсаабат көмүсүнэн биһигини мэлдьи үөрдэ-көтүтэ, бөҕө тирээхпит буола сырыт дьин олгыйыбыт!

Кэргэнин Дария, кыһын Сардаана.

Убаастыыр аймахтыын, убайытын, Хатылы нэһилиэтин алаһтаабын КОПЫРИН Егор Спиридонович 60 сааскын туолбут үбүлүгүнэн истинник эбэрдэлиибит!

Спорт, сцена ветерана буолангынан өссө да сүтүбүгүн үрдүгэр үккүүлүү, сүүрү, чэгиэн доруобай, үөрдэ-көтө кыыстаах кэргэнгэр тирээх-өйбүл буоларгар баҕарабыт.

Дьокуускайтан Захаровтар, Чурапчыттан Дьылковскайдар.

КҮНДҮ ААҒААЧЧЫЛАР!

Кэлэр 2002 сыл бастакы анарыгар киин бэчээккэ, республика хаһыатыгар, сурунаалыгар сурутуу саҕаланна.

Улуустаагы почтовой сибээс сурутууга отдела.

ЛИТЕРАТУРНАЙ МУННУК

Мария АНДРЕЕВА

Амма орто оскуолатын 70-н сылын бары истинник саныр ытыктабыллаах аймахтарын, доһотторбун итинтиг-истинник эбэрдэлиибин.

ДОРООБО, КЫРДЫАБАС ОСКУОЛАМ

Дорообо, кырдыабас оскуолам.
Эдэр саас кэрэһэ кэрэбин,
Ыл ыгыр, чугаарар чусораным,
Күн уоттаах кылааһым иһигэр.

Карталар, паарталар, дуоскалар
Мин оҕо сааспыны биһиргэлэр,
Ол иһин ахтылган кэһинилээх
Каллибит үбүлүөй күнүгэр.

Учуутал доһорум долгуйа
Үлэни, үөрэҥи сураһар,
Оболуу дууһалаах бэйэтэ
Үтүөнү-кэрэни баҕарар.

Хаалтыстаах, фартуктаах, формалаах
Кэлэрибид дьэрэксэн үктэлгэр,
Тойуктаах, ырыалаах эйгэсэр
Киһирэбид таппаллаах оскуолам!

Николай ХАДААРЫСКОЙ

xxx

Кырдыабас буоламмын
Кыбыста саныгынан,
Сүрэхин ийинитин
Сөҕөрдө сатыгынан?

Кырдыгы билиниэх,
Бар дьонтон кистээмнэх,
Таппалга мэлдьи суох,
Сааһынан хааччах суох.

Үрдүккэ, кэрэбэ,
Үтүөбэ, үөрүүгэ
Эн минигин көбүтөн
Эрчим күүс эбэбин.

Кыталык кыыс буолан
Кынтаа хаамабын,
Сэмэйдик минээрэдэн
Сүрэхпин үөрдэбин.

Кэлгэччи таптыырым,
Кэрэхси көрөрүм,
Ама, син буоллабай,
Хоп буолан бардабай?..

БИЛЛЭРИИ

Чурапчы — Аллараа Бэстээх маршрутуна дьону таһабын. Дьыалариттэн ылабын. Билсэр телефон: 41-406.

АТЫЛЫБЫТ

Оболоох ынаҕы. Билсэр телефон: 41-008.

1995 с. үчүгэй туруктаах УАЗ-31512 автомашинаны. Сыаната -45 т.с. тел:24-359.

Суһаллык УАЗ "Санитарка" массыына 25 тыһыма солкуобайга. Пятилетка уулусса 33 №-гэр билсин.

УБҮЛҮӨЙГЭ ЫҢЫРАБЫТ

Амма орто оскуолатын төрүттэммитэ 70 сыллаах үбүлүөйүн бу дьыл алтынны 5, 6 күннэригэр Мындабаайы бөһүөлөгэр бэлиэтиир. Бастакы күн сарсыарда 10ч. кэлбит ыалдыттары бэлиэтээһин, күнүс 12 ч. үбүлүөйү үөрүүлээхтик аһыы сирэ-туома ытыллыаҕа. Бу оскуолаҕа үөрэммит художниктар А.Мунхалов, А. Иннокентьева, С.Иннокентьев быыстапкалара туруоруллуохтара, нэһилиэк кэрэ-бэлиэ миэстэлэригэр экскурсиялар, кизһээтин үбүлүөйгэ аһаллаах үөрүүлээх бизэс буолуоҕа.

Иккис күнүгэр 10 ч. өйдөбүннүк үөрэхтэр, калуеналэр көрсүһүүлэрэ, "Сүрэхтин оҕо аныыбын" төгүрүк остуол о.д.а. дьаһаллар ытыллыахтара.

Кэлиг, Сылдьыг, Ыалдыттаан!

ӨЛӨКСӨӨН КӨРҮДҮӨСТЭРЭ

КУБА БУОЛЛАБЫМ ЭБЭЭТ...

Өлөксөөн дьуһунунэн бүрэ, быһаччы эттэххэ хара дьон ахсааныгар киһирэр киһи. Биһирдэ арай үөрэн аҕай киһирдэ.

--Хайа Өлөксөөн, уһун олох ыпсыбат буолбут дии, туох айалаахтык үөрдүн?-- дьин ыйытабын.

--Доһоор, дьэ, куоракка киһирэн негр дьин омугу көрдүм... Күтүр эһи харагыт, тииһэ уонна харагыт үрүгэ эрэ туртаннаһаллар. Дьиннээх хара киһи дьин кини эбит ээ... Эһиги миһигин хара киһи дьэхтиигит даҕаны киниэхэ холоотоххо куба буоллабым эбээт...

СЭРЭЙБЭТЭ

Сааскы күс үгэнэ. Дьон күс-хаас бөһөнү өлөрөллөр. Биһир үтүө күн Өлөксөөн табаарыһынан Миһтерэйдийин мөннүк кэлсэттилар:

--Хайа Миһтерэй бөлүүн куска сыттын иһи?

--Сытан, сытан, бэрт сылаастык хоһон турдум.

--Ханна сыттын?

--Эмээхсин алаһа дьин ааттаах, ньолбоһор соһус быһыылаах, тулата абыр-табыр хомуस्ताах күөлгэ сыттым.

--Дьэ хаста ыттын, хас куһу дэһнээтин?

--Ээ, биһир уостаах саабынан биһирдэ ытан биһир куһу өлөрөн баран утуһан хааллым.

--Оо, тоҕо сүрэй, хайдах кустуу сытан утуһар киһигиний?

--Хага бэйэн сэрэйбэтин тоҕо сүрэй, олох даҕаны куска хоһо киһирбэтэбим ээ, эмээхсиминиин бэрт сылаастык утуһан туран абыранным.

А. СЛЕПЦОВ.

Бырааппар, убайытыгар Кириллин Афанасий Михайловичка уонна кийинлэр, сакаспытыгар Александра Михайловнага таппаллаах ийэлэрэ

ЯКОВЛЕВА Прасковья Васильевна

уһун ыарахан ыарыттан ыалдьан өлбүтүнэн оҕолоругар, сиэннэригэр дьин кутурбаммытын тиздэбид

Чакыртан, Дьокуускайтан Кириллиннэр.

Кутурбаммын тиздэллэр:

--Кыһыгыр Чакыр орто оскуолатыгар уһун кэмгэ үлэлээбит Кирилина Александра Михайловнага ийэтэ Яковлева Прасковья Васильевна уһун ыарахан ыарыттан өлбүтүнэн Чакыр орто оскуолатын коллектива.

--Таппаллаах ийэлэрэ, эбэлэрэ Яковлева Прасковья Васильевна ыарахан ыарыттан өлөн туораабытынан уолугар Яковлев Гаврил Михайловичка, кийинигэр Дарья Степановнага, сиэннэригэр, бары аймахтарыгар ЧОКСИ уонна спортоскуола администрацията, профкома уонна коллектива.

--Таппаллаах ийэлэрэ, эбэлэрэ Прасковья Васильевна күн сириттэн барбытынан учууталларытыгар Дарья Степановна, Гаврил Михайловичка, уолларыгар Михаилга, биһигэ үөрэнэр доһорбутугар Янаба Д.П. Коркин аатынан ЧРОСИО Х политехнической кылаас үөрэнээччилэрэ, Саргылана Дмитриевна, Татьяна Николаевна, Гаврил Федорович.

--Биһигэ үөрэммит табаарыстарытыгар Анна, Алексей Терюгиннарга таппаллаах ийэлэрэ Яковлева Прасковья Васильевна өлбүтүнэн 1975 с. Кытаанах орто оскуолатын ыгуһа.

Бырааппыт, убайыт

Попов Никита Никитич

өлбүтүнэн оҕолоругар, чугас дьонугар, аймахтарыгар дьин кутурбаммытын тиздэбид

Хатылыттан Охонсхой, Миһтерэй Боллуонтар, кинилэр дьиз кэргэттэрэ.

Редактор ПОНОВ Г.Г.
ААДЫРЫСЫТ: 678670, Чурапчы сэл.
Карл Маркс уул, 26 "а".
ТЕЛЕФОННАРЫТ:
редактор — 41-332, отделе — 41-265.
E-mail: anapoloh@mail.sakha.ru

Хаһыаты төрүөтчилэр: Саха Республикатын Правительствота,
Улуус дьаһалтата, Редакция, Хаһыат сахалык тылынан
онтуорунуука, чэппиһэ, субуотага тахсар.
Хаһыат индекса: 54907

"Сага олох" редакционнай-издательскай холбоһук. Офсеттэй бэчээт.
Сахаанын №-рэ 115. Тираж 1870. 01.10.2001 с. бэчээккэ бэриллэн.

Автор суругар этиһэр санаа редакция позициятыгар мэлдьи сөп түбэһэр буолбатах. Суруһа ыйыллар чакчылар кырдыастаахтарыгар эппиэттэһи автор тус бэйэтэ сүгэр.